

*Новіков Андрій Сергійович,
курсант навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ*

*Науковий керівник:
Дорошук Ніна Олександрівна,
професор кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат історичних наук, доцент*

УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНСЬКА ГРУПА. ПЕРЕДУМОВИ СТВОРЕННЯ ТА НАСЛІДКИ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах сучасних викликів державному суверенітету та проблем у сфері реалізації прав людини, дослідження діяльності Української Гельсінської групи набуває особливого значення, оскільки основою її діяльності була боротьба за реалізацію політичних, економічних, соціальних, національних та релігійних прав людини.

Передумовою розвитку правозахисного руху стала політична ситуація, яка склалася в СРСР: діючим режимом впроваджувався тотальний контроль над усіма сферами життя суспільства, гальмувався процес розвитку української нації, знищувався її генофонд. Репресій зазнали найвидатніші представники українства. Незгодних позбавляли власності, арештовували за сфальсифікованими обвинуваченнями, катували, ув'язнювали, піддавали насильницькій депортації, страчували.

У 1970-х роках, в умовах «холодної війни», провідні держави світу прагнули знайти мирні варіанти зниження рівня протистояння між НАТО та Організацією Варшавського договору. У зв'язку з цим 32 країни Європи, а також США, Канада та СРСР після довготривалих переговорів 1 серпня 1975 року в місті Гельсінкі підписали Заключний акт Наради з безпеки та співробітництва у Європі. Цим міжнародним документом було закріплено сформовані після Другої світової війни кордони європейських країн. Таким чином Радянський Союз домігся від Заходу визнання свого впливу у Східній Європі. В обмін на це СРСР зобов'язався дотримуватися принципу самовизначення націй, а також забезпечувати повагу до прав і свобод людини та їх реалізацію.

Але, те що узгоджувалося на папері, не завжди втілювалося в реальному житті. Тож СРСР згодом зіткнувся з протестами з боку суспільно свідомої частини населення, а також і з вимогами західних держав та громадськості дотримуватися взятих на себе гельсінських зобов'язань. Особливо гостро ставилося питання дотримання прав та основних свобод людини.

Під міжнародним політичним тиском СРСР ухвалив нову Конституцію (1977 р.), що замінила «сталінський» основний закон 1936 року. Утім, ця конституція не змінювала основ радянського ладу. Вона констатувала факт появи «нової історичної спільності – радянського народу» та створення «загальнонародної держави» (ст. 1), але при цьому проголошувала зовсім

недемократичне положення про керівну і спрямовуючу роль КПРС у радянському суспільстві (ст. 6). Конституція УРСР 1978 року приймалась за аналогічними принципами. Вона також стала ідеологічним продуктом Комуністичної партії. Конституція формально закріплювала принцип поділу влади на три гілки, однак відносини людини і держави не відповідали нормам міжнародних стандартів у галузі інституту прав людини [1, с. 377].

Однак підписання СРСР Гельсінських угод мало ряд позитивних наслідків, адже таким чином була створена правова база для діяльності правозахисних організацій, які були утворені в ряді радянських республік.

9 листопада 1976 року провідними українськими громадськими діячами та правозахисниками того часу було засновано Українську Гельсінську групу, а вже 11 листопада оприлюднено повідомлення про її створення за підписами Миколи Руденка та Петра Григоренка.

Програмою метою Української Гельсінської групи (УГГ) стало сприяння виконанню Радянським Союзом Гельсінських угод; ознайомлення українського суспільства із положеннями Загальної декларації прав людини; присутність України, як члена ООН, на всіх міжнародних нарадах; розкриття та оприлюднення злочинів СРСР проти України, таких як розкуркулення, Голодомор 1932-1933 років, переслідування шістдесятників тощо. УГГ вела легальну боротьбу за здобуття незалежності України, проводила правопросвітницьку роботу, роз'яснюючи українцям поняття прав та свобод людини, і таким чином надавала поштовх до розуміння своєї національної ідентичності. Вирішальною ознакою УГГ як громадського об'єднання був її легальний статус. «Ми принципово визначилися, – писав Микола Руденко, – підпільною діяльністю не займатися. Ідемо з відкритим заборолом, ставимо свої підписи й адреси під документами: ось ми є, ми кажемо правду, а ви чиніть з нами, що хочете» [2]. УГГ виступала на захист громадян, які зазнавали переслідувань з боку влади, надаючи таким людям юридичну та моральну допомогу. Приймала письмові скарги про порушення прав людини в Україні та українців за межами УРСР. Цю інформацію передавали до засобів масової інформації і урядам країн-учасниць Гельсінського процесу.

Значна частина населення Радянської України не мала змоги відкрито підтримувати діяльність Групи через боязнь репресій зі сторони влади, але більшість людей, особливо інтелігенція, були солідарними із платформою організації, бо розуміли, що Група стоїть на захисті прав та свобод українців і бореться за їх інтереси на міжнародній арені. Попри право УГГ займатися правозахисною діяльністю, радянський режим одразу почав застосовувати жорстокі репресії проти її учасників, що призвело до масових арештів та ув'язнень. Практично всі члени Української Гельсінської групи зазнали переслідувань з боку влади, загальний строк їх тюремного ув'язнення сягнув понад 550 років! Українська Гельсінська група є свідченням дії феномену українського народу, який своєю незламністю, нескореністю і зараз чинить опір рашистському агресорові і ніколи не дозволить позбавити український народ права на самовизначення! Попри переслідування, УГГ продовжувала свою діяльність, хоча загальна чисельність групи до 1985 року складала всього

40 осіб. [3]. У період «перебудови» активісти Гельсінської групи, звільненні від відбування покарань, відновили правозахисну діяльність, яка швидко набувала політичного характеру. 7 липня 1988 року Група трансформувалася в Українську Гельсінську спілку, яка заклала основи першої недержавної політичної партії в Україні.

Отже, діяльність Української Гельсінської групи залишила значний слід в історії розвитку української державності, мала глобальний вплив на формування громадянської правосвідомості українського народу. Сформувавши єдиний загальнонаціональний правозахисний центр, вона зіграла активну роль в консолідації опозиційного руху в Україні, сам факт її існування в майбутньому став пусковим механізмом, який «підірвав» Радянський Союз зсередини. УГГ поклала початок ненасильницькому шляху до здобуття Україною незалежності та сталому розвитку демократії.

Список використаних джерел

1. Історія держави і права України. Курс лекцій / за ред. В. М. Щербатюка. Київ.: Фенікс, 2018. 496 с.

2. Розмова з Миколою Руденком, головою Української громадської групи сприяння виконанню Гельсінських угод. *Українська Громадська Група сприяння виконанню Гельсінських угод*: в 4 т. Т. 1. Особистості / Харківська правозахисна група; Упорядник Є. Ю. Захаров. Харків: Фоліо, 2001. С. 43–49.

3. Секо Я. П. Основні етапи діяльності Української Генсільської групи. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Сер. Історія*. 2012. Вип. 1. С. 142–149.

Новікова Анастасія Олексіївна,

*курсант навчально-наукового
експертно-криміналістичного інституту
Національної академії внутрішніх справ*

Науковий керівник:

*Кривицький Юрій Віталійович,
завідувач кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ ЯК ОСНОВА СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Гендерна рівність є одним із ключових принципів демократичного суспільства та важливою складовою соціальної політики сучасної правової держави. Вона охоплює рівність прав, можливостей і доступу до ресурсів для жінок і чоловіків у всіх сферах суспільного життя – від освіти до політики та